

ΜΙΑ ΑΓΝΩΣΤΟΣ ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ ΤΩΝ ΧΑΝΙΩΝ ΤΟ 1692

Δὲν ὑποθέτομεν νὰ εἶναι γνωστὴ μία περιπέτεια ποὺ ὑπέστησαν τὰ Χανιά τὸν Ἰούλιον τοῦ 1692.

Τότε οἱ Βενετοί, οἱ ὁποῖοι εἶχον καταλάβει ἤδη ὀλόκληρον τὴν Πελοπόννησον, ἐσκέφθησαν νὰ ἀπασχολήσουν τοὺς Τούρκους καὶ νὰ δημιουργήσουν νέον μέτωπον εἰς τὴν Κρήτην, μὲ σκοπὸν νὰ ἀποσπάσουν τὴν προσοχὴν τῶν ἔξωθι τοῦ Ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου σταθμευόντων Τουρκικῶν στρατευμάτων, μὲ τὰ ὁποῖα συνέπραττε τότε καὶ ὁ ἐκ Μάνης καταγόμενος Λιμπεράκης Γερακάρης.

Τοιοιουτρόπως — μᾶς λέγει ἔκθεσις τοῦ «Καπιτὰν Τζενεράλ ντὰ Μὰρ» Δομηνίκου Μοτσενίγου (Τόμος ἀρ. 1124) σταλεῖσα ἐκ τοῦ λιμένος τῶν Χανίων εἰς τὸν Δόγην τὴν 19 Ἰουλίου 1692 — τὴν πρωΐαν τῆς 17ης Ἰουλίου κατέπλευσεν οὗτος μετ' ἰσχυρᾶς μοίρας τοῦ Βενετικοῦ Στόλου ἔμπροσθεν τῶν Χανίων. Οἱ Τοῦρκοι—γράφει—εἶχον μάθει δύο ἡμέρας πρωτύτερα ἀπὸ ἓν Γαλλικὸν ἔμπορικὸν πλοῖον τὰς κινήσεις μας, ἀλλὰ δὲν ἔλαβον τὰ κατάλληλα μέτρα ἵνα παρεμποδίσουν τὴν ἀπόβασιν τῶν Βενετῶν, ἣ ὁποία καὶ συνετελέσθη πρὸς τὸ μέρος τῶν Ἀγίων Θεοδώρων. Τὴν ἐπακολουθήσασαν νύκτα ὁ Βενετὸς Στρατηγὸς διέταξε τὴν ἀναστολὴν τῆς προελάσεως εἰς ἀπόστασιν δύο μιλίων ἀπὸ τῆς πόλεως καὶ ἐπανελήφθη αὕτη τὴν ἐπομένην πρωΐαν ὅποτε καὶ διεξήχθησαν ἀψιμαχίαι μὲ τοὺς Τούρκους ἐπὶ τῶν λόφων καὶ τέλος οἱ Βενετοὶ ἔφθασαν εἰς τὰς πρώτας οἰκίας τῆς πόλεως.

Οἱ Τοῦρκοι, ἀποφασισμένοι νὰ προβάλουν ἀντίστασιν—γράφει ὁ Μοτσενίγο—ἐπυρπόλησαν τὴν πόλιν καὶ τὰς πέριξ οἰκίας καὶ ἔστειλαν ἀμέσως νὰ ζητήσουν ἐνισχύσεις ἀπὸ τὸν Βεζύρην τοῦ Χάνδακος καὶ ἀπὸ τὸν Καπουδὰν Πασσᾶν.

Πολλοὶ Ἕλληνες ἀπὸ τὰ γύρω χωριὰ ἦλθαν εἰς τὸ Βενετικὸν Στρατόπεδον καὶ ἐξεδήλωσαν τὴν χαρὰν των διότι πρόκειται νὰ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὸν Τουρκικὸν ζυγὸν καὶ νὰ ζήσουν ὡς καὶ πρότερον εὐτυχεῖς ὑπὸ τὴν Βενετικὴν κυριαρχίαν, διὰ τὴν ὁποίαν διατηροῦν ἀκόμη τὰς καλλιτέρας ἀναμνήσεις.

Περαιτέρω εἰς τὸ ἴδιον ἔγγραφον ὁ Μοτσενίγο γράφει διατὶ προὔτιμησε τὴν ἀπόβασιν ἔναντι τῆς νησίδος τῶν Ἀγίων Θεοδώρων καὶ ὅτι διέταξε μερικὰ πολεμικὰ ἵνα περιπλέουν καὶ ἐμποδίσουν τὴν ἀφίξιν ἐνισχύσεων ἀπὸ θαλάσσης.

Εἰς ἄλλο ἔγγραφον τῆς 30 Ἰουλίου 1692 ὑπ' ἀρ. 70 γράφει ὅτι, κατόπιν αἱματηρῶν συγκρούσεων εἶχεν φθάσει τὴν 19ην εἰς τὰς πρώτας οἰκίας τῆς πόλεως καὶ ὅτι ἠτοιμάζετο νὰ τὴν καταλάβῃ ὀλόκληρον ἀλλ' ὅτι τὰ βοηθητικὰ στρατεύματα ὑπὸ τὸν Στρατηγὸν Τράουτμεστόρφ δὲν ἔδειξαν καλὴν διαγωγὴν καὶ ἰδίᾳ οἱ Γάλλοι μισθοφόροι, οἱ ὅποιοι ἤρχισαν νὰ λιποτακτοῦν.

Περαιτέρω περιγράφει λεπτομερῶς διαφόρους αἱματηρὰς μάχας συναφθείσας μὲ τοὺς Τούρκους οἱ ὅποιοι ἐλάμβανον συνεχῶς ἐνισχύσεις καὶ ἠμύνοντο κρατερῶς καὶ ὅτι πολλοὶ κάτοικοι συνεπυλέμουν ἀνδρείως μὲ τὰ Βενετικὰ στρατεύματα.

Τέλος, τρίτον ἔγγραφον μακροσκελὲς τῆς 11 Αὐγούστου 1692 τοῦ αὐτοῦ Καπιτὰν Τζενεράλ Δομηνίκου Μοτσενίγου, ἀφοῦ ἐν ἀρχῇ ἀναφέρει ὅτι ὅλαι αἱ ἀπόπειραι πρὸς κατάληψιν τοῦ φρουρίου ἀπέτυχον καὶ ὅτι τὸ κῦμα τῶν λιποταξιῶν ἐπεξετάθη εἰς ὀλόκληρον τὸ Βενετικὸν Στρατόπεδον, ὅτι ἐκ τοῦ συνεχοῦς βομβαρδισμοῦ ἀνετινάχθη μία πυριτιδουποθήκη Τουρκικὴ, γράφει, τέλος, ὅτι ἐφρονεύθησαν εἰς μίαν συμπλοκὴν 60 Τούρκοι, τῶν ὁποίων τὰς κεφαλὰς ὁ Στρατηγὸς Τάουμენσιόρφ διέταξε νὰ τὰς ἐμπήξουν εἰς πασσάλους πρὸς ἐκφοβισμόν τῶν ἐν τῷ Φρουρίῳ ἀμυνομένων Τούρκων.

Ἄλλο περαιτέρω ἔγγραφον τῆς 28 Αὐγούστου 1692 ἀναφέρει ὅτι κατέφθασαν εἰδήσεις ἀπὸ τὸν Μορέαν ὅτι οἱ Τούρκοι ἐτοιμάζονται νὰ κτυπήσουν τὸν Ἰσθμὸν τῆς Κορίνθου, ὅτι ἡ ἐπιχείρησις πρὸς κατάληψιν τοῦ Φρουρίου τῶν Χανιῶν παρουσιάζεται πολὺ δύσκολος καὶ ὅτι διέταξε τὴν ἀποχώρησιν τῶν στρατευμάτων. Τονίζει τέλος ὅτι οἱ Ἕλληνες χωρικοὶ συνέπραξαν μετὰ τῶν Βενετῶν εἰς ὅλας τὰς μάχας.

Τὴν 7ην, τέλος, Σεπτεμβρίου 1692 ὁ Μοτσενίγο ἀναφέρει εἰς τὸν Δόγην ὅτι ἐντὸς τριῶν ἡμερῶν ἐπετεύχθη ἡ ἀποχώρησις τῶν στρατευμάτων καὶ ἡ ἐπιβίβασίς των εἰς τὰ πλοῖα.

Αὐτὰ εἶναι ἐν περιλήψει τὰ πολεμικὰ συμβάντα ποὺ ἔλαβον χώραν ἐπὶ 40 περίπου ἡμέρας εἰς τὰ Χανιά, τῶν ὁποίων τὰ περισσότερα σπῖτια ἐγένοντο παρανάλωμα τοῦ πυρός.

Τὸ ἀποτέλεσμα τῆς περιπετείας ταύτης εἶναι ὅτι 2000 Κρητες—ἄνδρες, γυναῖκες καὶ παιδιὰ—ἠναγκάσθησαν νὰ ἐγκαταλείψουν τὸ πατριον ἔδαφος καὶ πάντα τὰ ὑπάρχοντά των καὶ νὰ ἐπιβιβασθοῦν τῶν Βενετικῶν πλοίων, μὲ τὰ ὅποια διεπεραιώθησαν εἰς τὸν Μορέαν, ἔλεινοὶ καὶ ρακένδυτοι, ὅπου ὅμως δὲν ἔτυχον τῆς προστασίας ποὺ ἀνέμενον, διότι ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν τοὺς ἐδίδετο σιτηρέσιον ἐκ μιᾶς λίβρας ψωμοῦ τὴν ἡμέραν καὶ ἀπὸ τὰς κακουχίας καὶ στερήσεις ἀπέθανον 600 καὶ τέλος κατέφυγον δι' ἐκκλήσεως εἰς τὸν Δόγην, ζητοῦντες τὰ ἴδια

προνόμια μὲ τοὺς Χιωῖτες, πλὴν εἰς τὸ τέλος δὲν τοὺς παρεχωρήθησαν παρὰ γαῖαι χέρσοι καὶ ἀκαλλιέργητοι.

Καὶ ἰδοὺ τὰ ἀνευρεθέντα ἔγγραφα εἰς τοὺς φακέλλους 845 ἕως 854 τοῦ Ἄρχείου τοῦ Γενικοῦ κατὰ θάλασσαν προβλεπτοῦ.

1) Ἐκκλησις τῶν Κρητῶν πρὸς τὸν Δόγην :

«Πόσον σταθερὰ εἰς κάθε καιρὸν ὑπῆρξεν ἡ πίστις τῶν ἀτυχῶν Κρητῶν καὶ πόσον διειτηρήθη ἀμείωτος παρ' ὅλας τὰς περιπετείας, μαρτυρεῖ τὸ γεγονὸς ὅτι οὗτοι ἐγκατέλειψαν τὴν πατρίδα καὶ πάντα τὰ ὑπάρχοντά των καθὼς καὶ τὸ αἷμα πὸν ἔχυσαν κατὰ τὸν περασμένον πόλεμον πὸν διήρκεσεν 25 ἔτη. Οὕτε καὶ κατὰ τὴν βάρβαρον τυραννίαν πὸν ἐπηκολούθησεν, παρέλειψαν οἱ τῶν Χανίων κάτοικοι νὰ ἀποδείξουν τὴν ἀφοσίωσίν των πρὸς τὴν Ἑμετ. Γαληνότητα πολεμοῦντες τοὺς Τούρκους καὶ ἀντιμετωπίζοντες τρομεροὺς κινδύνους. Πέντε φορὰς ἐπαρυσίατησαν κατὰ τῶν τυράννων Τούρκων καὶ ὑπέστησαν ὄχι ὀλίγα μαρτύρια. Μολονότι δὲ οἱ κοινοὶ ἐχθροὶ τοὺς ὑπέσχοιο ἀμνηστειάν καὶ προνόμια, δὲν παρέλειψαν ἐν τούτοις κατὰ τὴν πρόσφατον ἐπιχείρησιν τοῦ Ἐξοχωτάτου Καπιτὰν Τζενεράλ Μοτσενίγκο νὰ δράξουν καὶ πάλιν τὰ ὄπλα καὶ ἠρνήθησαν νὰ λάβουν μισθὸν διὰ τὰς ὑπηρεσίας των. Κατόπιν δὲ τῆς ἀποχωρήσεως τῶν στρατευμάτων τῆς Ἑμετ. Γαληνότητος, ἐγκατέλειψαν τὴν πατρίδα των καὶ τὰς περιουσίας των 2000 καὶ ἦλθον εἰς τὸν Μορέαν προτιμῶντες νὰ ζήσουν πένητες ὑπὸ τὴν γλυκεῖαν διοίκησιν τῆς Ἑμετ. Γαληνότητος παρὰ νὰ μείνουν καὶ πάλιν ὑπὸ τὸν Τουρκικὸν ζυγόν. Ἀπέρριψαν δὲ τὰς ἀφθόλους ὑποσχέσεις τοῦ Πασσᾶ τοῦ τόπου ἐκείνου, ὁ ὁποῖος εἶχε λάβει τοιαύτας διαταγὰς παρὰ τοῦ Σουλτάνου νὰ τοῖς παραχωρήσῃ ἐκεῖνα πὸν θὰ ἐζητοῦσαν. Καὶ ἔζησαν ἐδῶ μὲ μόνην μίαν λίμπραν γαλέιτας τὴν ἡμέραν, ἐν μέσῳ κακουχιῶν καὶ στερήσεων, ἐκ τῶν ὁποίων ἀπέθανον ἑξακόσιοι.

Γονυπειεῖς τῶρα προσπίπτουν πρὸ τοῦ ἐνδόξου θρόνου τῆς Ἑμετέρας Γαληνότητος καὶ ἐξαιτοῦνται διὰ μέσου τοῦ κυρίου Ἀντωνίου Τέσιαμποῦζε, ταπεινοῦ ὑπηρέτου καὶ ὑπηκόου τῆς Ἑμετ. Γαληνότητος, ἵνα τοῖς παραχωρηθοῦν κτήματα καὶ προνόμια πὸν παρεχωρήθησαν εἰς τοὺς ἐκ Χίου πρόσφυγας. Μιὰ τοιαύτη γενναιοδωρος χειρονομία πρὸς αὐτοὺς τοὺς τόσον δεινοπαθήσαντας θὰ κάμῃ ὥστε ὅλος ἐκεῖνος ὁ πολεμοχαρὴς πληθυσμὸς τῆς νήσου, περᾶση ὑπὸ τὴν Ἑμετέραν Κυριαρχίαν τοῦ Γαληνοτάτου Προίγκιπος, ὅστις θὰ λησμονήσῃ πρὸς στιγμήν τὸν τίτλον καὶ θὰ ἀναλάβῃ τὸν τοῦ πατρός, εὐεργέτου τῶν ἀτυχῶν τυραννομένων ὑπάρξεων.

Προσφέρω ὁ ὑποφαινόμενος μὲ πάντα σεβασμὸν τὰς ὑπηρεσίας μου αἱ ὁποῖαι εἶμαι βέβαιος ὅτι θὰ φέρουν τὸ ποθούμενον ἀποτέλεσμα ἥτοι τὸ νὰ ἐξεγείρω τοὺς πληθυσμοὺς τῆς Κρήτης νὰ ἀποτινάξουν τὸν Τουρ-

κικόν ζυγόν εὐθὺς ὡς ἐμφανισθοῦν εἰς τὸ Βασίλειον ἐκεῖνο αἱ ἔνοπλοι δυνάμεις τῆς Βενετικῆς Δημοκρατίας καὶ νὰ καταφύγουν ἐδῶ ὑπὸ τὴν φιλεύσπλαγχρον καὶ συνειτὴν κυριαρχίαν τῆς Ὑμετέρας Γαληνότητος. *Εὐχαριστιῶν*».

1697 Μαΐου 10

Νὰ παραπεμφθῆ ἡ παροῦσα ἔκκλησις εἰς τοὺς Σάβιους τοῦ ἐνὸς καὶ τοῦ ἄλλου κλάδου.

οἱ Σύμβουλοι: Ἰερώνυμος Πιζάνι, Γάβριηλ Κονταρίνι, Ἀσκάνιο Τζιουσιτινιάν, Γαβριηλ Μαρτσέλλο, Μάρκος Μπέμπο καὶ Ἰωάννης Ρενιέο.

Παραγγέλλεται ὁ Γενικὸς Προβλεπτής τοῦ Μορέως νὰ ἀποφανθῆ ἐπὶ τῆς ὡς ἄνω ἐκκλήσεως.

1698 26 Μαΐου.

Ὁ Γενικὸς Προβλεπτής τοῦ Μορέως ἀπήντησεν ἐκ Καλαμάτας τῇ 14 Μαΐου 1699 ὡς ἔπεται:

«...Κατὰ τὴν ἀποχώρησιν τῶν στρατευμάτων μας ἀπὸ τὴν τελευταίαν πολιορκίαν τῶν Χατίων, κατέφυγον εἰς τὸν Μορέαν, ἀφοῦ ἐγκατέλειψαν πάντα τὰ ὑπάρχοντά των καὶ τὴν πατριδα των, πολλοὶ κάτοικοι, οἱ ὅποιοι κατενεμήθησαν εἰς διάφορα μέρη τοῦ Βασιλείου τούτου. Ἐξαιρέσει ὀλίγων διασκορπισθέντων εἰς ἄλλα μέρη, ὁ μεγαλύτερος ἀριθμὸς τούτων συνεκεντρώθη εἰς τέσσαρα διαμερίσματα ἧτοι εἰς τὸν κάμπον τοῦ Ἄργους, εἰς τὸν Μυσιτρᾶν, εἰς τοὺς Μολάους καὶ εἰς τὸ κάτω μέρος τῆς Μονεμβασίας, εἷς τινες ἐξ αὐτῶν ἐδόθησαν σπίτια τοῦ Δημοσίου, ἀλλὰ οἱ τῆς Μονεμβασίας κάθηνται εἰς ἐνοικιασιὰ σπίτια. Εἰς ὄλους τοὺς πρόσφυγας παρεχωρήθη πρὸς διατροφήν των μία λίμπρα γαλέττας τὴν ἡμέραν. Ἐπειδὴ εὗρισκον πὼς τοῦτο εἶναι πολὺ ὀλίγον, προσέφυγον δι' ἐκκλήσεως εἰς τὴν Ὑμετέραν Γαληνότητα, ἐκθέτοντες τὴν ἀνάγκην εἰς τὴν ὁποίαν εὗρισκονται νὰ ἐξασφαλίσουν μεγαλύτερα βοηθήματα καὶ ἐζήτησαν ἵνα τοῖς παραχωρηθοῦν τὰ προνόμια καὶ τὰ ἀγαθὰ πού ἐδόθησαν εἰς τοὺς Χίους, ὡς καὶ τὴν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ ἀγγαρείας, τὴν παραχώρησιν γαιῶν καλλιεργημένων καὶ οἰκιῶν πρὸς κατοικίαν. Ἐπειδὴ δὲ κατὰ τὴν ἐπίσκεψίν μου, εἶδα μὲ τὰ μάτια μου ὅτι ἡ κατάστασις των εἶναι πράγματι ἀξιοθρήνητος, εἰς ἐκτέλεσιν τῶν διαταγῶν τῆς Ὑμετ. Γαληνότητος, εἶμαι εἰς τὴν εὐχάριστον θέσιν νὰ ἀναφέρω ὅτι κατώρθωσα νὰ τοὺς πείσω νὰ ζητήσουν τὴν παραχώρησιν χέρσων καὶ ἀκαλλιεργητῶν γαιῶν, ὡς τὸ δηλώνουν εἰς τὴν ἔγκλειστον αἴτησίν των. Τοιοῦτοτρόπως ἀπὸ τὴν καλλιέργειαν ἐγκαταλελειμμένων καὶ χέρσων γαιῶν πού θὰ καλλιεργηθοῦν ἀπὸ τοὺς ἰδίους, θὰ προέλθῃ σημαντικὴ ὠφέλεια εἰς τὸ Δημόσιον. Οὗτοι ὑπόσχονται μάλιστα νὰ

φέρουν καὶ ἄλλας οἰκογενείας ἀπὸ τὴν Κρήτην μὲ τοὺς ἰδίους ὄρους. Ὡς πρὸς τὸ δεύτερον αἴτημά των ἵνα τύχουν τῆς ἰδίας μεταχειρίσεως πὸν ἔτυχον οἱ Χιωῖτες, τοὺς ἔπεισα νὰ περιορίσουν τὰς ἀξιώσεις των. Ἔτσι τὴν ὥρα δὲν ζητοῦν παρὰ μόνον τὴν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τὰς ἀγγαρείας, πὸν θὰ ἠδύνατο νὰ τοῖς παραχωρηθῇ ὡς ἐγένετο καὶ μὲ τοὺς Χιωῖτες. Ὡς πρὸς τὸ ἄλλο αἴτημά των περὶ κατοικίας, νομίζω ὅτι θὰ ἦτο σκόπιμον νὰ τοῖς παραχωρηθοῦν παλαιὰ σπίτια ἡμικατεστραμμένα τοῦ Δημοσίου πὸν εὐρίσκονται εἰς τὰ ἐδάφη πὸν θὰ ἐγκατασταθοῦν. Ὡς πρὸς τοὺς ἐν Μονεμβασίᾳ διαμένοντας εἰς σπίτια ἐπὶ ἐνοικίῳ, καλὸν θὰ ἦτο νὰ τοῖς παρεχωροῦντο τὰ σπίτια τοῦ Δημοσίου πὸν εὐρίσκονται ἐντὸς τοῦ Φρουρίου, τὰ ὅποια εἶναι σχεδὸν κατεστραμμένα καὶ ὑφίστανται μεγαλυτέραν ὀσημέραι φθορὰν....».

Ὀλίγα εἶναι τὰ ὀνόματα τών Κρητῶν προσφύγων πὸν κατωρθώσαμεν νὰ συγκεντρώσωμεν.

Εἰς τὸν φάκελλον 845 τὴν 16 Φεβρουαρίου 1693 ὑπάρχει αἴτησις τών κάτωθι :

Παπαϊωάννου Λασηθιώτου καὶ οἰκογενείας του, Παπαγιώργη Φαζάκη, Παπαπανταλέου Κολέτιη, Γεωργιλὰ Μαυρογιάννη, Γιάννη Πετρακάκη, Νικολάου Τριπέδη, Παπαγιάννη Μαλακάρη, Ἀλεξάνδρου Κεφαλιάνου, Ἀναστασίου Λασηθιώτου, Μανώλη Μπελούκα, Μανώλη Γκράσσου, Μιχαὴλ Πολυδουκάτα, Νικηφόρου Κοιτάκη, Μιχαὴλ Ράφτη, Γιάννη Κεραμίμου, Γιάννη Καβρονᾶ, Στεφάνου ἀπὸ τὰ Πεοβόλια, Μανόλη Καλούδη, Γιάννη Γαβαλᾶ, Ἀντώνη Φρίγη, Νικόλα Βαρούχα, Γιάννη Βανίγα, Μιχαὴλ Καλλούρη, Γιάννη Γερακάρη, Γιάννη Προμοδίνου, Μανόλη Κορφελόνη, Γεώργη Σελινιώτη, Πέτρου Χανιώτη, Δημητρίου Σφυρη.

Εἰς τὸν φάκελλον 847 τοῦ 1696 περιέχονται τὰ κάτωθι ὀνόματα Κρητῶν, εἰς οὓς ἐδόθησαν γαῖαι :

Μενεγῆς Μοσχόπουλος, Παπαγιάννης Καλλέογης ἐφημέριος τῆς Ἐκκλησίας Ἀγίου Βασιλείου, Γεῶργος Καφαμπέλης, Νικόλα Κορνάρος, Πέτρος Τρεβιζάν, Ἐλισσάβει Δάνδολο, Γιακουμίνα χήρα Βιτσέντσου Μουζάκη, Ἰωάννης Παλλαδᾶς, Φραγκῖσκος Χοριάτης, Ἀντώνης Τσερίγος, Πέτρος Ζωγράφος.

Εἰς τὸν φάκελλον 854 ἀνεύρομεν τὰ κάτωθι :

Δημήτρι Σπυριδάκης, Μαρία Θεμενιώτη, Μιχαὴλ Βλασιός, Ἀντώνης καὶ Νικόλας ἀδελφοὶ Σκορδύλη, Γεώργης Σαλαμών, Γιάννης Στριανός, Ἐροῖκος Δάνδολος, Γεῶργος Κρητικός, Νικόλας Κροῦσσοσ, Ἀνδρέας Συρόπουλος, Ἀντωνία Φλαγουριάννη, Ἰωάννης Καμπεζάν,

Νικόλας Μουάτσος, Οικογένεια Μαρούλα, Μιχαήλ και Ἀρσένιος ἀδελφοὶ Μπούμπουλη, Φραγκῖσκος Νιάντολος, Ἰσαμπέλλα Χαροφύλακα, Ἰωάννης Βιτσαμμάνος, Ἀδελφοὶ Χορτάση, Ἐπίσκοπος Βενιέρο ἀββᾶς τῆς μονῆς Βλαχέρονας.

Θεωροῦμεν περιττὸν νὰ προσθέσωμεν ὅτι διὰ τοὺς ἄνω ἀναφεροθέντας ὑπάρχει πλήρης περιγραφή τῶν γαιῶν, ποὺ ἔλαβον ὡς καὶ τῶν μερῶν, ὅπου ἐγκατεστάθησαν. Θὰ ὑπάρχουν ἀσφαλῶς καὶ ἄλλα ὀνόματα εἰς τοὺς φακέλλους, πλὴν ἡ ἀντιγραφή πάντων τῶν στοιχείων ἀπαιτεῖ χρόνον μακρόν, τὸν ὁποῖον δὲν δυνάμεθα νὰ διαθέσωμεν.

Η ΝΗΣΙΣ ΓΡΑΜΒΟΥΣΑ

Ἀπὸ τὰ ἴδια ἔγγραφα μανθάνομεν ὅτι οἱ Βενετοὶ πλὴν τῆς Σούδας καὶ Σπιναλόγκας κατεῖχον καὶ τὴν νησίδα Γραμβούσαν ἢ Carabuse ὡς τὴν ἀναφέρουν τὰ ἔγγραφα. Πλὴν ἡ νησίς αὕτη, συνελεῖα προδοσίας τοῦ Ναπολιτάνου Καπιτὰν Λουκά Ἄντέλλα Τζόκα παρεδόθη εἰς τοὺς Τούρκους τὴν 6ην Δεκεμβρίου 1691 καὶ ἠχμαλωτίσθη ὁ Διοικητὴς Φραγκῖσκος Ντονὰ ὡς καὶ ἡ φρουρὰ ἀποτελουμένη ἀπὸ 60 περίπου ἀνδρας.

Βενετία 7)βριος 1957

Κ. Δ. ΜΕΡΤΖΙΟΣ
ἀ. μ. Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν